

Erityisen tuen tarve sosiaalihuoltolaissa

Erika Valtonen & Henry Hedborg

12/2025

Helsinki

Euroopan unionin
rahoittama
NextGenerationEU

Sisällys

Helsinki

Johdanto

Erityisen tuen tarve laissa

Lainkohdan merkitys

Erityisen tuen tarpeen arviointi

Erityisen tuen tarpeen päättelyketju

Asiakkaan haasteita, jotka voivat liittyä erityisen tuen tarpeeseen

Erityisen tuen tarve vai ei? Esimerkkitapauksia

Palveluiden ongelmia, jotka saattavat johtaa erityisen tuen tarpeeseen

Erityisen tuen tarpeen arviointi ei ole yksiselitteistä

Monialainen ja monitoimijainen yhteistyö

Yhteistyö terveydenhuollon kanssa

Erityisen tuen tarpeen uudelleenarviointi, jatkaminen tai lopettaminen

Erityisen tuen tarpeen kirjaaminen

Erityisen tuen tarpeessa olevan omatyöntekijä

Työskentely erityistä tukea tarvitsevan kanssa

Erityistä tukea tarvitsevan päätökset

Hoidon ja huolenpidon turvaavat päätökset

Kuntien ja hyvinvointialueiden yleiset velvoitteet

Lapset ja nuoret

Lasten ja nuorten erityisasema

Lapsen erityisen tuen tarve laissa

Lainkohdan merkitys ja arvioinnin tekeminen

Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten palvelut

Jälkihuollon piiriin kuuluvat nuoret

Erityisen tuen muistilista työntekijälle

Oikeustapaukset

Lakipalveluiden vastauksia kysymyksiin

Lähteet

Johdanto

Tässä ohjeessa keskitytään sosiaalihuoltolain (SHL, 1301/2014) 3 §:n 3 kohdan mukaiseen erityisen tuen tarpeeseen. Ohje avaa sitä, mitä erityisen tuen tarpeella tarkoitetaan, miten sitä arvioidaan ja kuka arvioinnista vastaa. Lisäksi tarkennetaan sitä, kuka voi toimia erityistä tukea tarvitsevan omatyöntekijänä, mitä on huomioitava erityistä tukea tarvitsevan kanssa työskentelyssä ja palveluiden myöntämisessä sekä mitä yleisiä velvoitteita palveluille on annettu koskien erityistä tukea tarvitsevia. Lopussa on osio sisältäen muutaman erityishuomion koskien lasten ja nuorten erityisen tuen tarvetta.

Ohje on laadittu Helsingin Kestävän kasvun hankkeessa haavoittuvassa asemassa olevien 18-24-vuotiaiden palveluketjuihin kohdentuvassa osaprojektissa, mikä saattaa näkyä ohjeen painotuksissa. Suurin osa ohjeesta on kuitenkin yleistä sosiaalihuoltolakiin perustuvaa asiaa, jota voidaan hyödyntää kaikessa erityisen tuen tarvetta koskevassa sosiaalihuoltolain mukaisessa toiminnassa. Täysi-ikäisten ja alaikäisten erityisen tuen tarpeen erojen hahmottumisen vuoksi ohjeessa käydään lyhyesti läpi alaikäisen erityisen tuen tarve. Koska ohjeen pääpaino yleisessä sosiaalihuoltolaissa, voi joitakin erityishuomioita koskien esimerkiksi alaikäisiä, ikääntyviä tai vammaisia olla jäänyt huomioimatta.

Erityisen tuen tarpeessa olevat ovat palveluidemme haavoittuvinta asiakasryhmää. Ohjeen on tarkoitus lisätä ymmärrystä lakisääteisestä erityisestä tuesta sekä tarjota tukea erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden tunnistamiseen ja palveluiden antamiseen lain edellyttämällä tavalla. Lisääntynyt ja yhdenmukaisempi käsitys erityisen tuen tarpeesta lisää asiakkaiden yhdenvertaista palvelunsaantia ja auttaa kirkastamaan sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien työnjakoa. Erityisen tuen tarpeen arvioinnin sujuvuus on merkityksellistä asiakastarpeiden tunnistamisessa ja auttaa kohdentamaan resurssit tarkoituksenmukaisemmin.

Ohjeen laatimiseen on hyödynnetty nuorten sosiaalityön ja opiskeluterveydenhuollon ammattilaistemme näkemyksiä ja keskeisesti myös Helsingin kaupungin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan juridista tukea. Lisäksi yksittäisissä kysymyksissä on hyödynnetty Sosiaali- ja terveysministeriön sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen asiantuntijoita.

Ohjeeseen liittyvät yhteydenotot:

Erika Valtonen
Helsingin kaupunki
erika.valtonen@hel.fi

Erityisen tuen tarve laissa

Erityisen tuen tarve määritellään sosiaalihuoltolain 3 §:n 3 kohdassa seuraavasti:

Erityistä tukea tarvitsevalla henkilöllä ja asiakkaalla tarkoitetaan henkilöä, jolla on **erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveystalveluja** [1] *kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, [2] päihteiden ongelmakäytön tai muun riippuvuuskäyttämisen, [3] usean yhtäaikaisten tuen tarpeen tai [4] muun vastaavan syyn vuoksi* ja jonka tuen tarve ei liity korkeaan ikään siten kuin vanhustalvelulaissa säädetään.

Lainkohdan merkitys

Erityisen tuen tarpeella viitataan siihen, että asiakkaalla on *erityisiä* vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluita.

Hakeminen voi tarkoittaa palvelujen, etuuksien ja tukitoimien piiriin hakeutumista.

Saaminen voidaan ymmärtää palvelujen käyttämisenä ja vastaanottamisena. Esimerkiksi pystyykö asiakas toimimaan palvelujärjestelmässä, ottamaan vastaan ohjausta ja tukea, sitoutumaan ajanvarauksiin ja antamaan tai vastaanottamaan tietoa avun saamiseksi.

Erityisen tuen tarve voi koskea vain yhtä palvelutarvetta, mutta ilmenee monesti useana yhtäaikaisena tuen tarpeena. Siksi erityisen tuen tarve voi koskea vaikeutta hakea tai saada yhtä tai useampaa asiakkaan tarvitsemaa palvelua.

Erityisen tuen tarve ei ole sidottu tiettyyn diagnoosiin tai vammaan (STM, 2024). Se ei myöskään kohdennu vain johonkin tiettyyn elämänalueeseen liittyvään palvelutarpeeseen, kuten asunnottomuuteen, köyhyyteen tai riippuvuusongelmaan, vaan voi kohdentua mille elämänalueelle tahansa.

Erityisen tuen tarpeen arviointi

Erityisen tuen tarpeen arviointi sisältyy palvelutarpeen arviointiin. Palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä on otettava kantaa erityisen tuen tarpeeseen sosiaalihuoltolain 37 §:n mukaisesti.

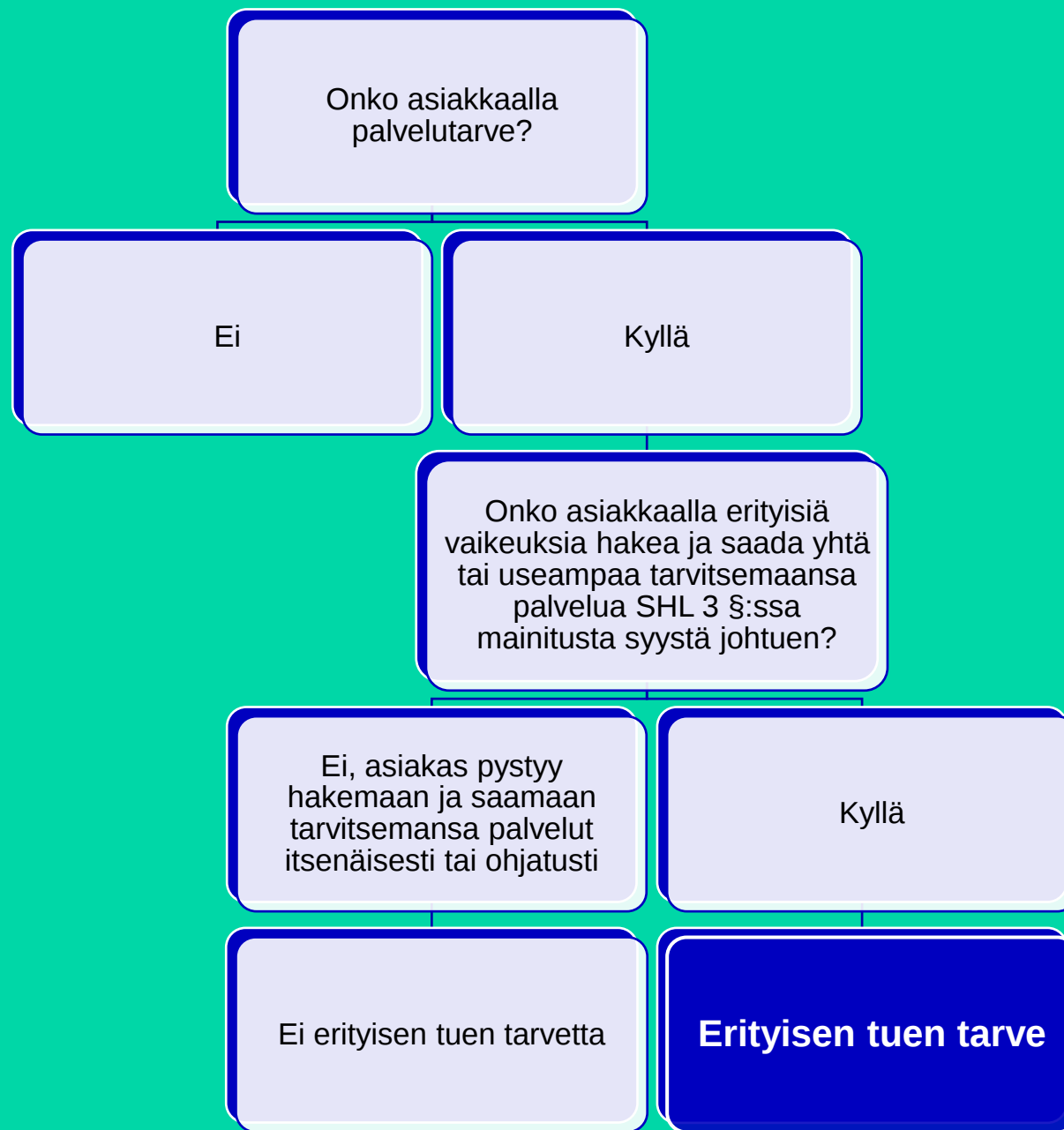
Jos asiakkaalla todetaan erityisen tuen tarve, palvelutarpeen arvioinnin tekee virkasuhteinen sosiaalityöntekijä (SHL 36.5 §). Jos palvelutarpeen arviointia tehdessä muu kuin sosiaalityöntekijä havaitsee, että asiakkaalla saattaa olla erityisen tuen tarve, palvelutarpeen arviointi on siirrettävä sosiaalityöntekijälle.

Sosiaaliohjaaja voi tehdä arvion siitä, että asiakkaalla ei ole erityisen tuen tarvetta.

Täysi-ikäisen erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan palvelutarpeen arvioinnin aloittamiselle ei ole säädetty erikseen määräaikaa. Palvelutarpeen arviointi on kuitenkin aloitettava viipymättä ja saatettava loppuun ilman aiheetonta viivytystä. Ylintä vammaiseturuksista annetun lain (570/2007) 9 §:n 3 momentin 3 kohdan mukaista hoitotukea saavan, vammaispalvelulaissa tarkoitetun vammaisen henkilön, yli 75-vuotiaan ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen (alle 18-vuotias) kohdalla palvelutarpeen arviointi on aloitettava 7 arkipäivän kuluessa yhteydenotosta (SHL 36 § 2 ja 3 momentti).

Erityisen tuen tarpeen päättelyketju

Pohdi kuvion avulla,
onko asiakkaalla erityisen
tuen tarve vai ei

Asiakkaan haasteita, jotka voivat liittyä erityisen tuen tarpeeseen

Sosiaalityön asiakkailla erityisen tuen tarpeen taustalla voi olla erityisesti;

- mielenterveyden oireita, neuropsykiatrisia haasteita, oppimisvaikeuksia, sosiaalisia pelkoja, päihde- tai muuta riippuvuutta, erilaisia somaattisia vaivoja yhdistyneenä edellisiin
- yhtäaikaista oireita tai monimutkainen tilanne, mikä vaikeuttaa kokonaisvaltaisen avun saamista
- suomen kielitaidon puute yhdistettynä esim. toimintakyvyn haasteisiin
- sairaudentunnottomuutta, häpeää, omanarvontunnon alhaisuutta, luottamuksen puutetta, viranomaispelkoa, aiempia huonoja palvelukokemuksia, rasismia ja syrjinnän kokemuksia

Erityisen tuen tarve voi näkyä esimerkiksi seuraavilla tavoilla;

- Asiakkaalla on vaikeuksia kertoa tilanteestaan ja sanoittaa oireitaan
- Asiakkaalla on vaikeuksia sitoutua tapaamisiin, yhteydenpitoon tai suunnitelmalliseen työskentelyyn
- Asiakkaalla on vaikeuksia asioida palveluissa itsenäisesti
- Asiakkaan toimintakyky vaihtelee paljon
- Asiakkaan on vaikea hahmottaa palveluita tai palvelujärjestelmää
- Asiakas ei pysty liikkumaan tarvitsemiinsa palveluihin tai lähtemään kotoa
- Asiakkaalla on hoitokielteisyyttä

Erityisen tuen tarve vai ei? Esimerkkitapauksia

Erityisen tuen tarve	Ei erityisen tuen tarvetta
Erityisiä vaikeuksia hakea ja vastaanottaa tarvitsemiaan palveluja, etuuksia ja tukitoimia	On tarvitsemiensa palvelujen, etuuksien ja tukitoimien piirissä Pystyy hakemaan ja vastaanottamaan niitä itsenäisesti tai ohjatusti
Erityisiä tai pitkäkestoisia vaikeuksia sitoutua tapaamisiin, yhteydenpitoon ja suunnitelmiin.	Pääsääntöisesti saapuu varatuille ajoille ja on tavoitettavissa.
Useita yhtäaikaista tuen tarpeita. Asiakkaalla ei voimavaroja tai kykyä hakea/käyttää/hallita useaa palvelua samanaikaisesti	Ei useita yhtäaikaista tuen tarpeita tai asiakas pystyy hallitsemaan palvelukokonaisuuden itsenäisesti tai ohjatusti
Päihteiden ongelmakäyttö, joka vaikeuttaa oleellisesti elämää. Vaikeus sitoutua päihdepalveluihin ja hoitoon	Tarvitsemiensa päihdepalvelujen piirissä ja pystyy ottamaan palvelut ja tuen vastaan
Epäily neuropsykiatrisesta häiriöstä, vakavasta psyykkisestä sairaudesta tai kehitysvammasta, josta merkittävää haittaa toimintakyvylle. Erityisiä vaikeuksia tutkimuksiin hakeutumisessa tai osallistumisessa	Neuropsykiatrisista tai psyykkisistä oireista tai kehitysvammasta ei merkittävää haittaa arjessa selviytymiseen tai asiakas löytänyt itse niihin riittävät tukikeinot. On päässyt ja kyennyt osallistumaan tutkimuksiin ja saanut tarvittavat diagnoosit
Pitkittynyt asunnottomuus, jossa taustalla itsenäisen asumisen vaikeudet. Ei toimintakykyä tai mahdollisuuksia itsenäiseen tai ohjattuun asunnonhakuun	Lyhytaikainen tai tilapäinen asunnottomuus Pystyy hakemaan asuntoja itsenäisesti tai ohjatusti. Kyky asua itsenäisesti
Pitkittynyt toimeentulotuen asiakkuus, erityisiä vaikeuksia hakea ensisijaista etuutta, erityisiä vaikeuksia asioida Kelan/sosiaalihuollon palvelukanavissa. Asiakkaalla on esim. Kelan erityispalvelu, välitystili tai edunvalvonta	Etuuksien ja tukitoimien piirissä ja pystyy itsenäisesti tai ohjatusti hakemaan etuudet. Välitystilin piirissä, joka on tilapäinen ja riittävä palvelu, edellytykset suunnitelmalle ryhtyä hoitamaan raha-asioita itsenäisesti välitystilin jälkeen
Lähisuhdeväkivallan tai hyväksikäytön kokemukset, tai ihmiskaupan uhriksi joutuminen. Palveluihin hakeutuminen on avuttomuuden, häpeän, tiedonpuutteen tai toisen henkilön kontrollon vuoksi vaikeutunut	On kyennyt hakemaan tilanteeseensa apua ja on palvelujen ja tukitoimien piirissä

Huom! Taulukko havainnollistaa erityisen tuen tarvetta muutaman esimerkin avulla. Kuitenkaan valmista listaa erityisen tuen ”tapauksista” ei voida antaa, vaan erityisen tuen tarpeen määrittämisessä on aina kyse tapauskohtaisesta harkinnasta.

Palveluiden ongelmia, jotka saattavat johtaa erityisen tuen tarpeeseen

Sosiaalihuoltolaissa ei mainita nimenomaisesti palveluiden haasteita erityisen tuen tarvetta aiheuttavana tekijänä. Ne eivät siis välttämättä yksinään johda erityisen tuen tarpeeseen, mutta voivat vaikeuttaa palvelujen hakemista ja saamista. SHL 8.2 § myös edellyttää erityisesti erityistä tukea tarvitsevien huomioimisen palveluita annettaessa ja kehitettäessä.

Palveluihin liittyviä tekijöitä, joiden on tunnistettu vaikeuttavan palvelujen hakemista ja saamista;

- Sopivaa palvelua ei löydy, koska asiakas ei täytä palveluiden sisäänottokriteereitä
- Asiakkaan tarvitsemaa palvelua ei ole palveluvalikoimassa
- Palveluun on liian pitkä jonotus tai odotusaika tai liikaa välivaiheita suhteessa asiakkaan toimintakykyyn
- Palvelua ei ole tarjolla kotiin jalkautuvana palveluna
- Palvelun aukioloajat tai sijainti vaikeuttavat asiakkaan palveluun pääsyä
- Pitkäaikainen resurssipula, esim. lääkäreitä ei ole saatavilla
- Ammattilaisten osaamisessa on vajeita eikä asiakkaan tarpeita tunnisteta
- Palveluiden ja ammattilaisten vastuunjaoissa on epäselvyyksiä
- Palveluihin tai hoitoon ohjauksessa on epäselvyyksiä
- Palvelut ovat eriytyneitä eivätkä tee yhteistyötä
- Palveluketjut eivät ole yhteneviä ja sujuvia

Erityisen tuen tarpeen arviointi ei ole yksiselitteistä

Erityisen tuen tarpeen määrittelyyn voidaan antaa suuntaa-antava ohjeistus. Tarkkaa kriteeristöä erityisen tuen tarpeesta ei voida kuitenkaan laatia, vaan se vaatii aina yksilöllistä arviointia ja pohdintaa. *”Jos lainsäätäjää olisi tarkoittanut tarkan määrittelyn olevan olemassa, sellainen olisi epäilemättä valtakunnallisesti luotu”* (Nordlund-Luoma ym., 2023)

Liukon (2019) mukaan *”paljon palveluja tarvitseva tai niin sanottu yhteisasiakas ei välttämättä ole erityistä tukea tarvitseva, mutta voi olla sitä, jos palvelut ovat epätarkoituksenmukaisia, vääriä tai puutteellisia”*.

Nordlund-Luoman ym. (2023) mukaan erityisen tuen tarvetta voi syntyä sosiaali- ja terveydenhuollon rajapinnoilla liikuttaessa, jolloin henkilön tilanteesta ei saada kokonaiskuvaa, asiakkaan palvelupolku tökkii ja palveluista ei saada järjestettyä moniammatillista kokonaisuutta.

Erityisen tuen tarpeen määrittelystä olisi hyvä käydä keskustelua työyhteisössä yhteisen ymmärryksen lisäämiseksi. On tärkeää saada esihenkilöltä ja omalta tiimiltä apua erityisen tuen arvioinnin tekemiseen.

Myös aikuisväestön hyvinvointimittari voi olla avuksi erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden tunnistamisessa (Socca, 2025).

Monialainen ja monitoimijainen yhteistyö

Erityisen tuen tarpeen arvioinnin lähtökohta on, että tarkoituksenmukaisen tuen avulla henkilö saa sosiaalipalvelujen lisäksi myös muut tarvittavat palvelut (STM, 2024).

Niin palvelutarpeen arviointi kuin siihen kuuluva erityisen tuen tarpeen arvio on tehtävä asiakkaan elämäntilanteen edellyttämässä laajuudessa yhteistyössä asiakkaan ja tarvittaessa hänen omaisensa ja läheisensä sekä muiden toimijoiden kanssa (SHL 36.4 §).

Se, onko asiakas erityisen tuen tarpeessa vai ei, voi näyttäytyä erilaisena eri ammattilaisille tai palveluille. Myös asiakkaan läheisen näkemys voi olla merkityksellinen arviointia tehtäessä. Tämän vuoksi eri tahojen näkemysten huomioon ottaminen erityisen tuen tarpeen arvioinnissa on tärkeää. Tiedon vaihdossa tulee huomioida lainmukaisuus ja asiakkaan suostumus.

Erityisen tuen tarpeesta olisi tärkeä saada muodostettua asiakkaan palveluiden kesken yhteinen näkemys. Tilanteessa, jossa asiakkaalla on useampi sellainen palvelukontakti, jossa erityisen tuen tarvetta arvioidaan (esim. aikuissosiaalityö ja päihdepalvelut), olisi tärkeää, että eri asiakkaan palvelut pääsisivät yhdenmukaiseen näkemykseen asiakkaan erityisen tuen tarpeesta, ja että erityisen tuen tarve olisi merkitty yhdenmukaisesti myös tietojärjestelmässä.

Yhteistyö terveydenhuollon kanssa

Terveydenhuoltolain (1326/2010) 24.3 § sisältää saman määritelmän erityisen tuen tarpeesta, kuin sosiaalihuoltolain 3 §:n 3 kohta.

Terveydenhuoltolain 24.1 § mukaan hyvinvointialueen sairaanhoitopalveluihin tulee lain mukaan sisältyä erityistä tukea tarvitsevan potilaan terveysongelmien varhainen tunnistaminen, hoito ja jatkohoitoon ohjaaminen.

Terveydenhuoltolain 32.2 § velvoittaa, että terveydenhuolto osallistuu tarvittaessa palvelutarpeen arvion (sis. erityisen tuen arvion) tekemiseen sosiaalihuollon ammattilaisen pyynnöstä:

"Jos sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeen arviointi, päätösten tekeminen tai sosiaalihuollon toteuttaminen edellyttävät terveydenhuollon palveluja, on hyvinvointialueen terveydenhuollon ammattihenkilön osallistuttava sosiaalihuollon toimenpiteestä vastaavan työntekijän pyynnöstä henkilön palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen".

Erityistä tukea tarvitsevan kohdalla terveydenhuollon tulee pyrkiä tekemään asiakkaan hoito- ja palvelusuunnitelma siten, että suunnitelma voidaan ottaa huomioon sosiaalihuoltolain 46 §:n mukaisia hoidon- ja huolenpidon turvaavia päätöksiä tehtäessä.

Erityisen tuen tarpeen uudelleenarviointi, jatkaminen tai lopettaminen

Erityisen tuen tarvetta (aloittamista, jatkamista tai päättämistä) on hyvä arvioida ”vanhankin” asiakkaan kohdalla silloin, kun asiakkaan tilanne muuttuu tai vaikeutuu, esimerkiksi asiakassuunnitelman tarkistuksen yhteydessä.

Jo pidemmän aikaakin asiakkuudessa olleen asiakkaan tilanne voi muuttua siten, että hänelle tulee tarve erityiselle tuelle, vaikka aiemmin asiakas on pärjännyt esimerkiksi sosiaaliohjauksen tuella. Tällöin sosiaalityöntekijän tulisi tehdä asiakkaalle uusi palvelutarpeen arvio, ja tarkistaa muidenkin erityiseen tukeen liittyvien lakisääteisten oikeuksien toteutuminen.

Kun erityistä tukea saanut asiakas on saatettu kaikkien tarvitsemiensa palvelujen piiriin, ja hän pystyy vastaanottamaan palveluja itsenäisesti, ei erityisen tuen tarvetta välttämättä enää ole. Erityisen tuen tarve voi kuitenkin säilyä, jos asiakkaalla on yhä erityisiä vaikeuksia pysyä palvelujen piirissä ja on riski, että asiakas muutoin putoaisi palvelujen ulkopuolelle.

Laki ei suoraan säädä, kuka voi tehdä päätöksen erityisen tuen tarpeen lopettamisesta. Tarkoituksenmukaista yleensä kuitenkin on, että erityisen tuen tarpeen lopettamisesta vastaa sosiaalityöntekijä. Asiakkaan erityisen tuen tarpeen päättyessä on oletettavaa, että myös palvelutarve on muuttunut. Palvelutarpeen olennaisesti muuttuessa tulisi tehdä uusi palvelutarpeen arvio, joka sisältää perusteet erityisen tuen tarpeen lopettamiselle. Sosiaalihuoltolain 36.1 §:n mukaan palvelutarpeen arvioinnin voi jättää tekemättä vain silloin, kun se on ilmeisen tarpeetonta.

Mahdollinen muutos palvelutarpeessa (ml. erityisen tuen tarve) olisi hyvä tarkistaa erityisesti nivelkohdissa, esim. kun,

- erityisen tuen tarpeessa oleva nuori täyttää 18 vuotta. On hyvä huomioida, että erityisen tuen tarve voi liittyä alaikäisillä erilaisiin syihin kuin täysi-ikäisillä
- jälkihuoltoa saavan nuoren jälkihuolto-oikeus päättyy nuoren täyttäessä 23 vuotta

Erityisen tuen tarpeen kirjaaminen

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2023) [palvelutarpeen arvion asiakirjarakenteessa](#) merkintä erityisen tuen tarpeesta on pakollinen tieto.

Erityisen tuen tarve merkitään tietojärjestelmiin rakenteisesti, ja lisäksi kirjataan perustelut tuen tarpeelle.

Myös se, että asiakkaalla ei ole erityisen tuen tarvetta, on hyvä muistaa kirjata.

Erityisen tuen tarpeen kirjaaminen tietojärjestelmiin on tärkeää, jotta tiedämme, paljonko erityisen tuen tarpeessa olevia asiakkaita on, pysymme tietoisina asiakkaidemme palvelutarpeista ja osaamme arvioida sosiaalityöntekijäresurssin tarvetta.

Erityisen tuen tarpeessa olevan omatyöntekijä

Sosiaalihuoltolain 42.3 § mukaan erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan

- omatyöntekijän
 - tai omatyöntekijän kanssa asiakastyötä tekevän (esim. työparina)
- tulee olla virkasuhteinen sosiaalityöntekijä.

Lähtökohtaisesti tarkoituksenmukaista on, että erityistä tukea tarvitsevan omatyöntekijänä toimii sosiaalityöntekijä. Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015, 9.1 §) asettaa sosiaalityöntekijän erityiseksi velvollisuudeksi sosiaalityön ammatillisen johtamisen sekä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen sosiaalisen tuen ja palvelujen tarpeeseen vastaavan sosiaalityön asiakas- ja asiantuntijatyön sekä sen vaikutusten seurannan ja arvioinnin. Ammatillinen johtaminen tarkoittaa asiakkaan prosessin johtamista ja siihen liittyvää kokonaisvastuuta, ei tässä yhteydessä organisatorista johtamista.

Jos kuitenkin sosiaaliohjauksen asiakkaalla todetaan erityisen tuen tarve, omatyöntekijää ei ole välttämätöntä sosiaalihuoltolain näkökulmasta vaihtaa. Tämä voi olla järkevää erityisesti silloin, kun sosiaaliohjaajan ja asiakkaan välille on muodostunut toimiva työskentelysuhde, ja työntekijän vaihtumista ei katsottaisi asiakkaan edun mukaiseksi. Tällöin sosiaalityöntekijän on tultava kuitenkin asiakkuuteen työpariksi. Tähän on ottanut kantaa sosiaalihuoltolain soveltamisopas (STM, 2024) ja eduskunnan apulaisoikeusasiamies ratkaisussaan (EOAK/1942/2021).

Työskentely erityistä tukea tarvitsevien kanssa

Sosiaalihuoltolain 42.5 § mukaan erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta tulee tavata riittävän usein henkilökohtaisesti ja tämä tulee kirjata asiakassuunnitelmaan.

Erityistä tukea tarvitsevan kohdalla on kiinnitettävä erityistä huomiota henkilön;

- neuvontaan ja ohjaukseen (SHL 6.1 §)
- tarpeisiin ja toivomuksiin palveluja annettaessa (SHL 8.2 §)
- itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen (SHL 36.4 §)
- asiakkaan edun toteutumiseen sosiaalihuoltoa toteutettaessa (SHL 4 §, 30.2 §)

Erityistä tukea tarvitsevan päätökset

Sosiaalihuoltolaissa ei ole erikseen määritelty viranhaltijaa, joka voi päättää erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan palveluista. Lain näkökulmasta ei siis ole estettä sille, että jostain erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan palvelusta päättää sosiaaliohjaaja. Pääsääntöisesti päätöksenteko tulisi kuitenkin pitää lähellä asiakasta, jolloin erityistä tukea tarvitsevan omatyöntekijä (useimmiten sosiaalityöntekijä), tekee asiakkaan päätökset.

Poikkeuksen edellä mainittuun tekee SHL 46 §:n mukainen päätöksentekomenettely koskien hoidon ja huolenpidon turvaavia päätöksiä (kts. dia 22).

Palveluorganisaatioissa voi lisäksi olla, lain puitteissa, tarkempia sopimuksia erityistä tukea tarvitsevien päätösten tekemisestä.

Hoidon ja huolenpidon turvaavat päätökset

Sosiaalihuoltolain 46 § hoidon- ja huolenpidon turvaavista päätöksistä koskee erityisen tuen tarpeessa olevia. Lainkohta turvaa erityisen tuen tarpeessa olevan asiakkaan **välttämättömän huolenpidon ja toimeentulon sekä terveyden ja kehityksen**. Kyse on perustuslain takaamasta jokaiselle kuuluvasta subjektiivisesta oikeudesta esimerkiksi terveyden ja elinkyvyn säilyttämiseen ja välttämättömään ravintoon ja asumiseen (HE 309/1993vp).

Hoidon ja huolenpidon turvaavien päätösten tarkoitus on taata asiakkaalle kokonaisvaltainen palvelupaketti tilanteessa, jossa sitä tarvitaan. Esimerkiksi mielenterveys- tai päihdeongelmasta kuntoutuva kotiutuessaan sairaala- tai hoitajaksolta saattaa tarvita sosiaalipalveluilta tällaista hoidon- ja huolenpidon kokonaisvaltaisesti turvaavaa keskitettyä päätöksentekoa, jossa asiakas tarvitsee välttämättä kotiutumisen onnistumiseksi samanaikaisesti tiettyjä sosiaalipalveluja, kuten kotihoitoa, tukipalveluja, päihdesosiaalityötä ja toimeentulotukea (STM, 2024).

Hoidon ja huolenpidon turvaavista päätöksistä voidaan tehdä asiakkaalle **yksi kokoava tai useampi erillinen päätös**. Erilliset päätökset tulee pyrkiä tekemään samanaikaisesti tai lyhyen ajan sisällä. Päätösten tekemisen tapa tulisi olla asiakkaan edun mukainen (STM, 2024).

Tarve hoidon ja huolenpidon turvaaville päätöksille **voi olla kiireellinen tai kiireetön**. Päätös/päätökset tulee tehdä kiireellisessä tilanteessa viipymättä, ja muissa kuin kiireellisissä tilanteissa ilman aiheetonta viivytystä, kuitenkin viimeistään kolmen kuukauden kuluessa (SHL 45 §).

Hoidon ja huolenpidon turvaavat päätökset

Välttämättömästä huolenpidosta ja toimeentulosta säädetään sosiaalihuoltolain 12.1 §:ssa ja perustuslain (731/1999) 19.1 §:ssa. Säännökset edellyttävät **ihmisarvoisen elämän edellytykset turvaavien palvelujen järjestämistä**. Ei ole kuitenkaan yksiselitteistä, mitä välttämättömällä huolenpidolla ja toimeentulolla kussakin tilanteessa tarkoitetaan, eikä laki tarkenna, mitä palveluita käyttäen välttämätön huolenpito turvataan.

Välttämätöntä huolenpitoa voivat turvata esimerkiksi erilaiset sosiaalihuoltolain mukaiset asumispalvelut ja laitospalvelut. Myös joidenkin lainsäädännössä subjektiivisiksi oikeuksiksi määriteltujen tai tulkittavien palveluiden, kuten esimerkiksi sosiaalihuoltolain mukaisen lapsiperheen kotipalvelun (18 a §), raskaana olevan henkilön riittävien päihteettömyyttä tukevien sosiaalipalvelujen (24.3 §), päihde- ja riippuvuustyön erityispalvelujen (24 a §) ja tiettyjen vammaispalvelulain mukaisten palveluiden voidaan katsoa turvaavan välttämätöntä huolenpitoa.

Välttämättömän huolenpidon turvaamisessa **ei ole kyse joidenkin tiettyjen palveluiden myöntämisestä**, vaan hyödyntää voidaan mitä tahansa käytössä olevia palveluita riippuen asiakkaan yksilöllisestä tilanteesta ja tarpeesta. On arvioitava tapauskohtaisesti, milloin kyse on sosiaalihuoltolain 46 §:ssa mainitusta välttämättömän huolenpidon turvaamisesta, ja mitkä palvelut välttämättömän huolenpidon turvaamiseksi myönnetään. Tiettyä palvelua voidaan hyödyntää turvaamaan välttämätöntä huolenpitoa, tai sitten myöntää ns. ”tavallisena” palveluna, jossa ei ole kyse välttämättömän huolenpidon turvaamisesta. Arvio asiakkaan terveyden tai kehityksen kannalta välttämättömistä sosiaalipalveluista on kirjattava asiakassuunnitelmaan (SHL 39.2 §).

Hoidon ja huolenpidon turvaavat päätökset

Hoidon ja huolenpidon turvaavat **päätökset tekee omatyöntekijän kanssa asiakastyötä tekevä hyvinvointialueen viranhaltija, jolla on sosiaalityöntekijän kelpoisuus**. Asiakkaan oikeusturvan toteutumista parantaa se, että muu kuin omatyöntekijä tai asiakkaan asioista vastaava työntekijä tekee 46 §:n mukaiset päätökset. Eli silloinkin, kun erityisen tuen tarpeessa olevan asiakkaan omatyöntekijä on sosiaalityöntekijä, tulee 46 §:n mukaisista päätöksistä vastata toinen virkasuhteinen sosiaalityöntekijä. Tarkoituksena on, että omatyöntekijä valmistelee päätöksen/päätökset toisen asiakastyötä tekevän sosiaalityöntekijän päätettäväksi. Tähän ovat viittaneet mm. Araneva (2022) ja Hallituksen esitys 164/2014. Menettelyllä halutaan varmistaa riittävä asiantuntemuksen käyttäminen päätöksentekoprosessissa.

Sitä, miten 46 §:n mukainen päätöksenteko käytännössä toteutetaan, ei ole erikseen ohjeistettu. Säännöstä on pidetty ongelmallisena muun muassa sen takia, että kokoavan päätöksen tekeminen kaikista asiakkaan tarvitsemista välttämättömän huolenpidon turvaavista palveluista edellyttäisi käytännössä, että päätöksentekijällä on hyvinvointialueen hallintosäännössä määritelty laaja päätöksenteko-oikeus (Räty, 2025).

Erityistä tukea tarvitsevan **toimeentulotukea koskevat päätökset voi tehdä toimeentulotuesta vastaava viranhaltija, siis sosiaalityöntekijän lisäksi esimerkiksi myös sosiaaliohjaaja tai etuuskäsittelijä**, kuitenkin ottaen huomioon palvelutarpeen arvioon ja asiakassuunnitelmaan merkityn arvion tuen tarpeesta (SHL 46.3 §).

Hoidon ja huolenpidon turvaavat päätökset

Hoidon- ja huolenpidon turvaavia **päätöksiä tehdessä on huomioitava monialainen yhteistyö.**

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen (2021) mukaan palvelujen yhteensopivuudella on korostunut merkitys erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden perusoikeuksien toteutumiselle.

Erityisen tuen tarpeessa olevan asiakkaan hoidon ja huolenpidon turvaavia päätöksiä tehtäessä on otettava huomioon:

- Asiakkaan omatyöntekijän asiakassuunnitelmaan kirjaama tieto siitä, mitä välttämättömiä palveluja asiakas tarvitsee (SHL 39 §)
- Suunnitelmat niistä terveydenhuollon, opetustoimen tai työ- ja elinkeinohallinnon palveluista, jotka ovat välttämättömiä asiakkaan huolenpidon, toimeentulon, terveyden tai kehityksen kannalta (SHL 46.3 §)

Sosiaalihuollon päätöksenteko tulisi sovittaa yhteen asiakkaalle tehtävän terveydenhuollon hoitosuunnitelman kanssa (STM, 2024). Ennen hoidon ja huolenpidon turvaavien päätösten tekemistä asiakkaalle tulisi tehdä (palvelujen toteuttamisen kannalta välttämätön) terveydenhuollon hoito- ja kuntoutussuunnitelma, joka on huomioitava hoidon ja huolenpidon turvaavia päätöksiä tehtäessä. Tämän toteutumiseksi tulisi tehdä tiiviisti yhteistyötä terveydenhuollon kanssa. Myös terveydenhuoltolain 24.3 § velvoittaa, että erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai aikuisen hoito- ja palvelusuunnitelma on pyrittävä tekemään siten, että suunnitelma voidaan ottaa huomioon sosiaalihuoltolain 46 §:n mukaisia hoidon ja huolenpidon turvaavia päätöksiä tehtäessä.

Kuntien ja hyvinvointialueiden yleiset velvoitteet

Laki säättää myös yleisistä velvoitteista koskien erityisen tuen tarvetta.

Sosiaalihuoltolain 8 §:n mukaan;

- Hyvinvointialueella ja kunnan viranomaisilla on lakisääteinen vastuu yhteistyössä seurata ja edistää erityistä tukea tarvitsevien hyvinvointia sekä poistettava ja ehkäistävä epäkohtia.
- Erityisestä tuesta vastaavien viranomaisten on välitettävä tietoa asiakkaiden kohtaamista sosiaalisista ongelmista muille viranomaisille samoin kuin hyvinvointialueen asukkaille ja hyvinvointialueella toimiville yhteisöille.
- Erityisestä tuesta vastaavien viranomaisten on annettava asiantuntija-apua muille viranomaisille samoin kuin hyvinvointialueen asukkaille ja hyvinvointialueella toimiville yhteisöille.
- Palveluja kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden tarpeisiin ja toivomuksiin.

Lapset ja nuoret

Lasten ja nuorten erityisasema

Sosiaalihuoltolaissa painotetaan useassa kohdassa lasten (alle 18-vuotiaat) ja nuorten (18-24-vuotiaat) erityistä asemaa ja hyvinvoinnin ja tarpeiden huomioimista;

- Kaikessa lasta koskevassa sosiaalihuollon toiminnassa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu (5 §)
- Sosiaalihuollon tarvetta arvioidessa, päätöksiä tehdessä ja sosiaalihuoltoa toteutettaessa sekä palveluita annettaessa ja kehitettäessä lasten ja nuorten mielipiteisiin, toivomuksiin ja tarpeisiin on kiinnitettävä erityistä huomiota (10.2 §, 32.1 §)
- Erityistä huomiota on kiinnitettävä lasten ja nuorten neuvontaan ja ohjaukseen (6.1 §) ja palvelutarvetta arvioidessa itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen (36.4 §)
- Lasten ja nuorten hyvinvointia on seurattava ja edistettävä, kasvuolojen epäkohtia poistettava ja ehkäistävä ja välitettävä tietoa kasvuoloista ja sosiaalisista ongelmista (9 §)

Sosiaalihuoltolaki ohjaa lasten ja nuorten erityiseen huomiointiin, ja **erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten voidaan katsoa olevan aivan erityisen huomioinnin piirissä.**

Lisäksi sosiaalihuoltolain 10.1 §:ssä painotetaan, että lapsille, nuorille ja lapsiperheille tarkoitettuja palveluja annettaessa ja niitä kehitettäessä on huolehdittava siitä, että saadaan selville lasten, nuorten ja lapsiperheiden erityisen tuen tarve.

Lapsen erityisen tuen tarve laissa

Lapsen tarve erityiseen tukeen voi liittyä samoihin syihin kuin muillakin (STM, 2024) SHL:n 3 §:n 3 kohdan mukaisesti.

Lisäksi alle 18-vuotiaan erityisen tuen tarve määritellään sosiaalihuoltolain 3 §:n 6 kohdassa seuraavasti:

Erityistä tukea tarvitsevilla lapsella tarkoitetaan lasta, jonka kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai joka itse käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään tai joka täyttää erityisen tuen tarpeessa olevan henkilön ja asiakkaan määritelmän.

Lainkohdan merkitys ja arvioinnin tekeminen

Määritelmä alaikäisen lapsen erityisestä tuesta (SHL 3 §:n 6 kohta) vastaa lastensuojelulain 27 §:n 1 momentin mukaisia lastensuojelun asiakkuuden edellytyksiä, mutta lapsen erityisen tuen määrittelyn tarkoituksena on mahdollistaa lapselle sekä hänen perheellensä ehkäisevät ja tukevat palvelut erityiseen tuen tarpeeseen ilman lastensuojelun asiakkuutta (Heikkinen, 2020; STM, 2024).

Erityistä tukea tarvitsevan lapsen palvelutarpeen arvioinnissa erityistä huomioitavaa on sille asetettu määräaika. Lapsen palvelutarpeen arviointi on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asian vireille tulosta, ja arvioinnin on valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa vireille tulosta (SHL 36.3 §).

Laki alle 18-vuotiaan erityisen tuen tarpeen määrittämisestä on saanut kritiikkiä, jonka mukaan sen on todettu hämärtävän lastensuojelun asiakkuuden rajaa. Tilanteissa, joissa erityisen tuen tarve liittyy lapsen kognitiiviseen tai psyykkiseen vammaan tai sairauteen määrittäminen on selkeämpää, muissa tilanteissa haastavampaa (Araneva, 2022).

Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten palvelut

Erityistä tukea tarvitsevan lapsen oikeus saada palveluita ja tukea on yhtä vahva kuin lastensuojelun asiakkailla (STM, 2024).

Sosiaalihuoltolain 10.1 §:n mukaan tarvittaessa on järjestettävä erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa.

Sosiaalihuoltolaissa on määritelty tiettyjä palveluja, joita tulee tarjota erityistä tukea tarvitsevalle lapselle tai nuorelle:

- Perhetyö lapsen ja nuoren terveyden ja kehityksen turvaamiseksi (18.2 §)
- Vertaisryhmätoimintaa lapselle tai hänen perheelleen (28 §)
- Tukihenkilö- tai perhe lapsen terveyden tai kehityksen turvaamiseksi (28 §)

Asiakkaiden hyvinvoinnin edistäminen voi tapahtua myös muilla kuin sosiaalihuoltolain 3:ssa luvussa mainituilla palveluilla (28 §).

Jälkihuollon piiriin kuuluvat nuoret

Jälkihuollon piirissä olevien nuorten erityisen tuen tarve tulisi olla arvioitu, vaikka nuorelle ei olisikaan tarvetta tehdä sosiaalihuoltolain mukaista palvelutarpeen arviointia. Erityisen tuen tarpeen arvioinnilla varmistetaan erityisen tuen tarvetta koskevien lakisääteisten velvoitteiden toteutuminen myös jälkihuoltonuorten osalta.

Jälkihuolto-oikeutettua nuorta ei kuitenkaan katsota automaattisesti lain perusteella erityistä tukea tarvitsevaksi, sillä jälkihuoltoa saava ei välttämättä täytä erityisen tuen tarpeen kriteereitä. Hirschovits-Gerzin & Weckrothin (2024) tutkimuksessa jälkihuoltonuorista keskimäärin yli puolen (54,5 %) arvioitiin olevan erityisen tuen tarpeessa.

Erityisen tuen tarve olisi tärkeä kirjata jälkihuoltosuunnitelmaan. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2024) ohjeistaa kirjaamaan tuen tarpeet jälkihuoltosuunnitelmaan, ja Valviran (2022) ohjeessa koskien [jälkihuollon järjestämistä hyvinvointialueiden välisenä yhteistyönä](#) edellytetään, että erityisen tuen tarve huomioidaan jälkihuoltosuunnitelmassa; ”Jälkihuollossa olevaa nuorta koskevaan asiakassuunnitelmaan kirjataan jälkihuollon tarkoitus ja tavoitteet sekä erityisen tuen ja avun järjestäminen”.

Jälkihuollossa olevan nuoren muuttaessa toiselle hyvinvointialueelle tulisi huolehtia, että tieto erityisen tuen tarpeesta välittyy eteenpäin niihin jälkihuollon ja sosiaalihuollon palveluihin, joissa nuori asioi.

Jälkihuollon piiriin kuuluvat nuoret

Jos jälkihuolto-oikeutetun nuoren todetaan olevan erityisen tuen tarpeessa, hänen omatyöntekijänään tulee toimia sosiaalityöntekijä. Jos erityisen tuen tarvetta ei ole, ja nuori on täyttänyt 18-vuotta, voi omatyöntekijänä toimia muu kuin sosiaalityöntekijä. LSL 13.1 b §:n mukaan lastensuojelun asiakkaana olevalla lapsella eli alaikäisellä tulee kuitenkin olla nimettynä asioista vastaava sosiaalityöntekijä, koskien siis myös alaikäisiä jälkihuoltonuoria.

Tilanteessa, jossa jälkihuollossa oleva nuori on muuttanut sijoitushyvinvointialueelta toiselle hyvinvointialueelle, hänen *"tulee saada palvelut ja tukitoimet yhdenvertaisesti muiden hyvinvointialueella asuvien nuorten kanssa"* (Valvira, 2022).

Erityisen tuen muistilista työntekijälle

Lain määritelmä

Erityistä tukea tarvitsevilla henkilöllä ja asiakkaalla tarkoitetaan henkilöä, jolla on **erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluja** *kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön tai muun riippuvuuskäyttäytymisen, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi* (SHL 3 §:n 3 kohta)

Erityisen tuen tarpeen arviointi

- sisältyy palvelutarpeen arviointiin, josta erityisen tuen tarpeessa olevan asiakkaan kohdalla vastaa virkasuhteinen sosiaalityöntekijä
- ei ole yksiselitteistä ja vaatii yksilöllistä harkintaa. Pyydä tarvittaessa apua muilta ammattilaisilta
- on tehtävä yhteistyössä asiakkaan kanssa ja tarvittaessa monitoimijaisesti asiakkaan läheisten ja muiden palveluiden, kuten terveydenhuollon kanssa

Erityisen tuen tarve on hyvä tarkistaa asiakkaan tilanteen tai palvelutarpeen muuttuessa

Erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan kohdalla on huomioitava erityisesti, että

- omatyöntekijän tai omatyöntekijän kanssa asiakastyötä tekevän on oltava virkasuhteinen sosiaalityöntekijä
- välttämätön hoito- ja huolenpito turvataan sosiaalihuoltolain 46 §:n mukaisilla päätöksillä
- asiakasta tulee tavata henkilökohtaisesti ja riittävän usein
- asiakkaan ohjaukseen, neuvontaan, toiveisiin, tarpeisiin, etuun ja itsemääräämisoikeuteen on kiinnitettävä erityistä huomiota

Alaikäisen erityisen tuen tarve

- Määritellään sosiaalihuoltolain 3 §:n 6 kohdassa
- Palvelutarpeen arviointi sisältäen erityisen tuen arvion aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä ja arvioinnin valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa asian vireille tulosta
- Erityisen tuen tarpeen jatkuminen on hyvä tarkistaa nuoren täyttäessä 18 vuotta

Oikeustapaukset

Seuraavalla kolmella dialla esitellään kaksi eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisua ja yksi Turun hallinto-oikeuden ratkaisu, jotka koskevat sosiaalihuoltolain mukaista erityisen tuen tarvetta.

Oikeustapaukset toimivat konkretisoivina esimerkkeinä erityisen tuen tarpeen tunnistamisesta ja erityisen tuen tarpeessa olevien palvelutarpeiden toteutumisesta.

Oikeustapaukset löytyvät kokonaisuudessaan tämän diasarjan lähdeluettelossa olevista linkeistä.

Eduskunnan oikeusasiamies EOAK/3489/2017

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin selvitti sosiaali- ja terveydenhuollon sekä ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän toimintaa koskien ihmiskaupan uhriksi joutunutta henkilöä X. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan X:n oikeutta saada yksilöllinen palvelutarpeen arvio erillään avopuolison lasten lastensuojelun asiakkuudesta oli oleellisesti laiminlyöty, eikä X:lle oltu laadittu asiakassuunnitelmaa siten kuin sosiaalihuoltolaissa säädetään.

Ratkaisussa kuvataan X:n **voimavarojen olleen vähäiset**, ja että hän olisi tarvinnut konkreettista **tukea ja apua asiointiin** ja taloudellisen **tuen** hakemusten tekemiseen. Apulaisoikeusasiamies katsoi olevan selvää, että ihmiskaupan uhrina asiakas on sosiaalihuoltolaissa tarkoitettu erityistä tukea tarvitseva henkilö, mutta X:n **erityisen tuen tarvetta ei oltu asianmukaisesti arvioitu**, eikä hänelle tästä johtuen ollut tehty **erityisen tuen päätöksiä** siten kuin sosiaalihuoltolaissa edellytetään.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että **erityistä tukea tarvitsevien palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä vastaa sosiaalityöntekijä**. Säännös turvaa sen, että asiakkaan perusoikeuksien toteuttamisen kannalta merkityksellisten ja erityisasiantuntemusta edellyttävien palvelujen tarpeen arvioinnin tekijäksi osoitetaan aina ammatillisen koulutuksen saanut henkilö, jolla on riittävä kokemus ja koulutus juuri asiakkaan tarpeisiin nähden. Vastuu palvelutarpeen arvioinnin aloittamisesta ja sen tekemisestä tulisi pyrkiä heti ohjaamaan oikeille henkilöille. Lisäksi X:lle olisi tullut nimetä **omatyöntekijäksi sosiaalityöntekijä**, kuten laki erityistä tukea tarvitsevien osalta edellyttää.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, että asiassa on myös laiminlyöty viranomaiselle kuuluva sosiaalihuoltolaissa ja hallintolaissa säädetty palveluja koskeva **päätöksentekovelvollisuus**, ja viittasi mm. sosiaalihuoltolain 46 §:een välttämättömän huolenpidon ja toimeentulon järjestämisestä.

Sosiaalitoimi ei myöskään riittävällä tavalla yrittänyt tehdä vastuullaan olevaa **yhteistyötä terveydenhuollon viranomaisten** kanssa siten kuin sosiaalihuoltolaissa ja terveydenhuoltolaissa säädetään, **koordinoinut palvelujen kokonaisuutta** eikä antanut asiakkaalle **ohjausta** taikka muutoin auttanut asiakasta välttämättömien terveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon palvelujen piiriin. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan suunnitelmallisella työskentelyllä ja palvelujen yhteensovittamisella on erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden perusoikeuksien toteutumisen kannalta korostunut merkitys.

Sosiaalitoimelle annettiin oikeusasiamiehestä annetussa laissa tarkoitettu vakava huomautus sen useista lainvastaisista menettelyistä ja laiminlyönneistä.

Eduskunnan oikeusasiamies EOAK/1942/2021

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin selvitti kantelua, jossa kantelija arvosteli äitinsä kohtelua eri sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Kantelijan äidillä oli vakava mielenterveyden sairaus ja tästä johtuvia sairaalajaksoja ja pärjäämistä tukevia asumisratkaisuja. Apulaisoikeusasiamies katsoi, että asiakas (äiti) on erityisen tuen tarpeessa johtuen **heikentyneestä kyvystä huolehtia omista asioistaan sairauden vuoksi**.

Sosionomitaustainen palveluohjaaja oli toiminut pitkään kantelua koskevan asiakkaan (äidin) omatyöntekijänä, ja tehnyt asiakkaan hoitoon ja asumiseen liittyvät päätökset. Asiakkaan **tarvetta erityiseen tukeen ei ollut palveluissa tunnistettu**. Vaikka palveluohjaaja oli tehnyt yhteistyötä sosiaalityöntekijöiden kanssa, eduskunnan apulaisoikeusasiamies ei katsonut tämän olleen riittävää, vaan asiakkaan **omatyöntekijäksi olisi tullut nimetä sosiaalityöntekijä tai vähintäänkin nimetä asiakkaalle sosiaalityöntekijä, joka olisi toiminut palveluohjaajan työparina**.

Näin ollen **sosiaalityöntekijän olisi pitänyt myös tehdä asiakkaan palvelutarpeen arviointi**.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan asiakkaan tilanteessa olisi tullut lisäksi hyödyntää **sosiaalihuoltolain 46§:a hoidon huolenpidon turvaavista päätöksistä**, ja nämä päätökset olisi tullut tehdä sosiaalityöntekijä.

Apulaisoikeusasiamies katsoi ongelmalliseksi, että vastuu haavoittuvassa asemassa olevan asiakkaan merkityksellisten asioiden päättämisestä (palvelutarpeen arviointi ja päätökset) oli keskittynyt pitkään samalle työntekijälle. Asetelma vaarantaa erityisesti haavoittuvassa asemassa olevan asiakkaan oikeusturvaa, joka ei kykene puolustamaan oikeuksiaan.

Erityisen tuen tarpeen tunnistamattomuus oli apulaisoikeusasiamiehen mukaan johtanut monelta osin virheelliseen ja lainvastaiseen menettelyyn.

Turun hallinto-oikeus 19.12.2017 17/0759/2

Oikeuskysymyksenä asiassa oli, oliko X ollut erityistä tukea tarvitseva henkilö, jonka palvelua koskevan päätöksen tekijän olisi pitänyt olla virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä eikä sosiaaliohjaaja, joka päätöksen oli tehnyt.

Perheensä kanssa asuvalla X:llä oli ollut erilaisia toimintakykyyn vaihtelevasti vaikuttavia sairauksia jo pitkään. Asiakirjoista ilmeni, että X oli tarvinnut ja tarvitsi useita sosiaali- ja terveyspalveluja.

Pelkästään tämä ei kuitenkaan merkinnyt, että hän oli ollut erityistä tukea tarvitseva henkilö. Asiakirjojen mukaan **X oli pystynyt ja pystyi edelleen hakemaan ja paljolti myös saamaan** useita sellaisia sosiaali- ja terveyspalveluja, joihin hän oli katsonut olevansa oikeutettu ja joiden saaminen oli edellyttänyt oma-aloitteisuutta.

Näissä oloissa hallinto-oikeus katsoi, **ettei hän ollut ollut laissa tarkoitettu erityistä tukea tarvitseva** henkilö. Viranhaltijan päätöksen oli siten voinut tehdä sosiaaliohjaaja.

Lakipalveluiden vastauksia kysymyksiin

Jos täysi-ikäinen asiakas on huonosti tavoitettavissa tai ei sitoudu työskentelyyn, mutta on tiedossa palvelutarve esim. huoli-ilmoituksen kautta, tehdäänkö palvelutarpeen arviointi ja arvioidaanko erityisen tuen tarve?

Kun hyvinvointialueen sosiaalihuollon palveluksessa oleva on tehtävässään saanut tietää sosiaalihuollon tarpeesta olevasta henkilöstä, hänen on huolehdittava, että henkilön kiireellisen avun tarve arvioidaan välittömästi. Henkilöllä on lisäksi oikeus saada kokonaisvaltainen palvelutarpeen arviointi, jollei arvioinnin tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta. Palvelutarpeen arviointi on aloitettava viipymättä ja saatettava loppuun ilman aiheutonta viivytystä (SHL 36 § 1 ja 2 momentti). Sosiaalihuollon ammattilainen tekee arvion palvelutarpeen arvioinnin aloittamisesta tilannekohtaisen harkinnan mukaan.

Arviointi tehdään asiakkaan elämäntilanteen edellyttämässä laajuudessa yhteistyössä asiakkaan ja tarvittaessa hänen omaisensa ja läheisensä sekä muiden toimijoiden kanssa. Arviointia tehtäessä asiakkaalle on selvitettävä hänen yleis- ja erityislainsäädäntöön perustuvat oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot palvelujen toteuttamisessa ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. Selvitys on annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen. (SHL 36 § 4 momentti)

Asiakkaalle tulee siten kertoa oikeudesta palvelutarpeen arviointiin ja mitä tämä oikeus käytännössä tarkoittaa. Asiakkaalle tulee myös ohjeistaa, mitä tietoja asian käsittelemiseksi tarvitaan. (STM, 2024, s. 147–148) Sosiaalihuollon asiakaslain 12 §:n 1 momentin mukaan asiakkaan ja hänen laillisen edustajansa on annettava hyvinvointialueelle ne tiedot, joita tämä tarvitsee sosiaalihuollon järjestämisessä ja toteuttamisessa.

Työskentelyssä tulee huomioida asiakkaan yksilölliset olosuhteet. Asiakkaan voi esim. olla vaikeaa ottaa vastaan tarjottua apua. Tämän kaltaisessa tilanteessa palvelutarpeen arviointi saattaa olla tarpeen tehdä ja erityisen tuen tarve arvioida käytettävissä olevien tietojen perusteella, vaikka asiakas ei itse täysimääräisesti osallistuisi ja myötävaikuttaisi palveluprosessin toteutumiseen. JATKUU→

Sosiaalihuoltolain 37 §:n mukaan palvelutarpeen arviointi sisältää sekä asiakkaan että työntekijän näkemykset tilanteesta. Asiakkaan näkemys tulee kirjata, ellei palvelutarpeen arvioimiseen yhteistyössä asiakkaan kanssa ole ilmeistä estettä. Säännöksen perustelujen mukaan asiakkaan näkemys tulisi kirjata aina, ellei se olisi käytännössä mahdotonta tilanteessa, jossa asiakas ei halua tai pysty osallistumaan palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen (HE 164/2014 vp, s. 131–132).

Palvelutarpeen arviointia tehtäessä on kunnioitettava asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja otettava huomioon hänen toivomuksensa, mielipiteensä ja yksilölliset tarpeensa. Erityistä huomiota on kiinnitettävä lasten ja nuorten sekä vammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen. (SHL 36 § 4 momentti)

Sosiaalipalvelujen vastaanottaminen on lähtökohtaisesti vapaaehtoista. Henkilöllä on näin ollen oikeus myös kieltäytyä palvelutarpeen arvioinnista ja palveluista.

Kiireellisen avun tarpeen arviointi sekä kokonaisvaltainen palvelutarpeen selvittäminen edellyttävät yhteyttä asiakkaaseen. Palvelutarpeen arviointia ei välttämättä pystytä aloittamaan tai jatkamaan, mikäli henkilöä ei yrityksistä huolimatta tavoiteta. Tässä yhteydessä on hyvä huomioida vanhan sosiaalihuoltolain (710/1982) yhä voimassa oleva 41 §, joka mahdollistaa tietyin edellytyksin pääsyn henkilön asuntoon sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi.

Ennakkoon ei siis ole mahdollista todeta, että palvelutarpeen arviointia ei tietyssä tilanteessa koskaan tehtäisi, vaan sosiaalihuollon ammattilaisen tulee arvioida asia aina tapauskohtaisesti. Mikäli palvelutarpeen arviointia ei aloiteta, on tämä tärkeää kirjata ja perustella asiakastietoihin.

Asiakas salaa varsinaista syytään (esim. päihdeongelmaa) erityisen tuen tarpeelle, jolloin syy on työntekijän aavistuksen varassa. Merkitäänkö asiakas tällöin erityisen tuen tarpeessa olevaksi?

Sosiaalihuollon ammattilainen tekee yksilöllisen arvion erityisen tuen tarpeesta saamiensa tietojen ja havaintojen perusteella. Jos asiakkaan erityisen tuen tarpeesta herää epäily, tulisi asiaa pyrkiä selvittämään. Erityisen tuen tarpeesta ja siitä, mitä sillä tarkoitetaan, on hyvä keskustella myös yhdessä asiakkaan kanssa.

Sosiaalihuoltolain 30 §:n 2 momentin mukaan sosiaalihuoltoa koskevia päätöksiä ja ratkaisuja tehtäessä ja sosiaalihuoltoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan etu siten kuin sosiaalihuoltolain 4 ja 5 §:ssä säädetään. Myös erityisen tuen tarvetta arvioitaessa on syytä kiinnittää huomiota asiakkaan etuun liittyviin näkökohtiin

Miten voi arvioida asiakkaan erityisen tuen tarvetta, kun asiakas ei osaa ilmaista omia tarpeitaan?

Se, ettei osaa ilmaista omia tarpeitaan, viittaa jo itsessään erityisen tuen tarpeeseen.

Voiko erityisen tuen tarve ilmetä, mikäli on hyvin paljon tuen tarpeita, mutta ei yhtä selkeää erityisen tuen tarvetta?

Voi ilmetä. Nimenomaan lakikin sanoo, että usea yhtäaikainen tuen tarve voi olla syy erityiselle tuelle. Oleellista on, onko asiakkaan vaikea saada tai hakea tarvitsemiaan palveluita.

Onko tarpeellista tehdä nuorten sosiaalityön asiakkuudessa olevalle erityisen tuen tarpeessa olevalle nuorelle, joka täyttää 18v, työikäisten palvelutarpeen arviointi, vai riittääkö lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi jatkossakin?

Tämä tulee arvioida tapauskohtaisesti. Jos tässä kohtaa palvelutarpeessa tapahtuu olennaisia palvelujen järjestämiseen vaikuttavia muutoksia, tulee uusi palvelutarpeen arviointi tehdä. Huomiota on hyvä kiinnittää siihen, kuinka kauan edellisestä palvelutarpeen arvioinnista on kulunut aikaa.

Palvelutarpeen arvioinnin tekeminen voi olla ilmeisen tarpeetonta, jos kyse on esim. tilapäisestä yksittäisen palvelun tarpeesta. Jos asiakas pyytää uutta palvelutarpeen arviota, lähtökohta on, että palvelutarpeen arvio tehdään (STM, 2024, s. 147-148).

Jos nuori siirtyy lastensuojelusta aikuissosiaalityöhön, niin tuleeko tällöin sosiaalityöntekijän olla se, joka tekee uuden palvelutarpeen arvioinnin, vai voiko olla myös sosiaaliohjaaja?

Sosiaalityöntekijä, jos nuorella on erityisen tuen tarve. Sosiaaliohjaaja voi tehdä palvelutarpeen arvioinnin, jos nuorella ei ole erityisen tuen tarvetta.

Jos erityisen tuen asiakas siirtyy muuton vuoksi palveluun toiselle alueelle ja on ollut erityisen tuen asiakkuudessa, mutta uudella alueella erityisen tuen tarve katsotaan päättyneeksi, voiko sosiaaliohjaaja purkaa erityisen tuen?

Laki ei anna yksiselitteistä vastausta siihen, kuka voi arvioida erityisen tuen tarpeen päättyneen. Jos nuoren on arvioitu aikaisemmassa sosiaalityöntekijän tekemässä palvelutarpeen arviossa tarvitsevan erityistä tukea, voisi hyvä toimintatapa olla, että sosiaalityöntekijä myös arvioisi, onko erityisen tuen tarve päättynyt.

Asiakkaidemme vointi ja toimintakyky asiointiin voi vaihdella paljonkin, jopa viikoittain. Eli kun asiakkaan tilanteet eivät ole staattisia, miten pysyvää erityisen tuen statuksen ylläpitämisen tulisi tällöin olla?

Tällaisessa tilanteessa olisi syytä huomioida asiakkaan tilanne kokonaisuutena. Erityisen tuen tarve ei edellytä, että henkilön toimintakyky pysyisi tasaisesti samanlaisena, vaan asiakkaan tuen tarve voi toki myös vaihdella. Myös tässä yhteydessä on hyvä kiinnittää huomiota asiakkaan etuun siten kuin sosiaalihuoltolaissa säädetään.

Miten erityistä tukea tulisi arvioida asiakkaiden kanssa, joilla on myös vammaispalveluiden asiakkuus?

Vammaispalvelujen asiakkuus ei automaattisesti merkitse, että henkilö olisi erityisen tuen tarpeessa. Henkilön vaikeakaan vammaisuus ei välttämättä aiheuta sitä, että henkilön olisi vaikea hakea ja saada palveluja. Myös vammaisen henkilön erityisen tuen tarve tulee arvioida yksilöllisesti.

Miten pitkään pidetään asiakkuudessa, jos kaikki on kokeiltu ja mikään ei ole auttanut? Jos nykyisillä tarjolla olevilla palveluilla ei ole saatu muutosta aikaiseksi, eikä asiakas pysty asioimaan palveluissa edes tarjotun tuen voimin.

Asiakkaalla on oikeus yksilöllisen tarpeensa mukaisiin riittäviin sosiaalipalveluihin (PL 19 § 3 momentti). Sosiaalihuoltolain 38 §:ssä säädetään palvelujen järjestämisestä palvelutarpeen arvioinnin mukaisesti seuraavasti:

”Kun tuen tarve on luonteeltaan tilapäistä, on oikea-aikaisilla ja riittävillä tilapäisillä palveluilla pyrittävä ehkäisemään pidempiaikaisen tuen tarvetta. Kun tuen tarve on jatkuvaa tai toistuvaa, palveluja on järjestettävä siten, että tavoitteena on asiakkaan itsenäinen selviytyminen ja tuen tarpeen päättyminen asiakkaan kanssa tavoitteeksi asetetun määräajan jälkeen. Henkilöille, joiden tuen tarve on pysyvä tai pitkäaikainen, tuki on pyrittävä järjestämään siten, että turvataan palvelujen jatkuvuus, ellei palvelujen muuttaminen ole asiakkaan edun mukaista. Jos tuen tarve on vain osittain pysyvä tai pitkäaikainen, on tuki järjestettävä muilta osin siten kuin edellä 1 ja 2 momentissa säädetään.”

Sosiaalihuoltolain 34 §:n 2 momentin mukaan asiakkuus päättyy, kun sosiaalihuollon asiakasasiakirjaan merkitään tiedoksi, että sosiaalihuollon järjestämiselle ei ole perustetta. Säännöksen perustelujen mukaan asiakkuus päättyisi, kun palvelujen järjestämiselle ei olisi laissa säädettyä perustetta. Asiakkuus päättyisi, jos palvelutarpeen arvioinnin perusteella todettaisiin, ettei asiakkaalla ole sosiaalihuollon tarvetta. Asiakkuus päättyisi myös silloin, kun todettaisiin, ettei palveluntarvetta enää ole. Asiakas voi myös kieltäytyä ottamasta vastaan palveluja, jolloin asiakkuus päättyy, ellei laissa ole erityissäännöstä, jonka perusteella sosiaalihuollon toimenpiteisiin voidaan ryhtyä asiakkaan tahdosta riippumatta (HE 164/2014 vp).

Sosiaalihuollon asiakkuus pysyy lähtökohtaisesti voimassa niin kauan kuin asiakkaalla arvioidaan olevan sosiaalihuollon tarvetta, ellei asiakas kieltäydy palveluista. Asiakkaan tuen tarve voi olla luonteeltaan myös pidempiaikaista tai pysyvää.

Sosiaalipalvelujen tulee olla sisällöltään ja laadultaan sellaisia kuin lainsäädäntö edellyttää. Yleiset hyvinvointialueen sosiaalipalvelut on toteutettava siten, että ne soveltuvat kaikille asiakkaille. Tarvittaessa avun ja tuen tarpeessa oleva henkilö on ohjattava erityispalvelujen piiriin. (SHL 33 § 1 ja 2 momentti)

Jos asiakas kykenee saamaan tai vastaanottamaan palveluita vain saamansa tuen avulla, onko hän silloin enää erityisen tuen tarpeessa?

Erityistä tukea tarvitsevilla henkilöllä ja asiakkaalla tarkoitetaan henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveystalveluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön tai muun riippuvuuskäyttäytymisen, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi ja jonka tuen tarve ei liity korkeaan ikään siten kuin vanhuspalvelulaissa säädetään (SHL 3 § 3 kohta). Erityiset vaikeudet voivat tarkoittaa myös sitä, ettei asiakas ilman erityistä tukea kykenisi lainkaan em. syistä hakemaan ja saamaan palveluja.

Vaikka joku toinen henkilö hoitaisi asioita asiakkaan puolesta, ei myöskään tämä yksistään tarkoita, että henkilö ei olisi sosiaalihuoltolain tarkoittamassa erityisen tuen tarpeessa (Räty 2025, s. 61-62). On hyvä huomioda, että erityisen tuen tarvetta koskevilla säännöksillä on mm. pyritty turvaamaan riittävä asiantuntemus asiakkaan palvelu- ja päätöksentekoprosessissa.

Lähteet

- Araneva, M. (2022). Lapsen suojele – toteuttaminen ja päätöksenteko. Alma Talent.
- Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu 1.12.2022 EOAK/1942/2021.
<https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/1942/2021>
- Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu 28.6.2019 EOAK/3489/2017.
<https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/3489/2017>
- HE 164/2014. Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaalihoitolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140164>
- HE 309/1993vp. Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_309+1993.pdf
- Heikkinen, A. (27.1.2020). Erityisen tuen tarpeen arvioi sosiaalityöntekijä. <https://www.talentia.fi/talentia-lehti/erityisen-tuen-tarpeen-arvioi-sosiaalityontekija/>
- Helsingin kaupungin nuorten sosiaalityön, jälkihuollon ja opiskeluhoollon ammattilaisten haastattelut syksyllä 2022.
- Hirschovits-Gerz, T. & Weckroth, N. (2024). Lastensuojelun jälkihuollon tilannekuva (Tutkimuksesta tiiviisti 47/2024). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-422-2>

- Kuusisto, K., Ekqvist, E., & Kalliomaa-Puha, L. (2021). Erityistä tukea tarvitsevat päihitteitä ongelmallisesti käyttävät asiakkaat sosiaalityöntekijöiden tulkinnoissa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 86(4), 419-430. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021091546262>
- Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015.
- Liukko, E. (18.11.2019). Erityistä tukea tarvitseva henkilö palvelujärjestelmässä (Palvelupolut kuntoon -hankkeen seminaari). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://koskeverkko.fi/wp-content/uploads/2020/02/Eeva-Liukko-PAKUseminaari-181119-Jyv%C3%A4skyl%C3%A4.pdf>
- Norlund-Luoma, K., Leino-Holm, M. & Kuusinen, N. (2023). Sosiaalihuollon erityisen tuen tarve Satakunnassa – Selvitys, suositukset ja toimenpidesuunnitelma. Satakunnan hyvinvointialue. <https://satainno.fi/wp-content/uploads/RAPORTTI-Erityisen-tuen-tarve-sosiaalihuollossa-Satakunnassa-FINAL.pdf>
- Perustuslaki 731/1999.
- Rätty, T. (2025). Uusi vammaispalvelulaki. Edilex Kustannus.
- Socca. (26.3.2025). Aikuisväestön hyvinvointimittari jäsentää asiakkaan kokonaishyvinvointia. <https://socca.fi/toiminta/aikuiset/aikuisvaeston-hyvinvointimittari>
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

- Sosiaali- ja terveysministeriö [STM]. (2024). Sosiaalihuoltolain soveltamisopas (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2024:13). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7155-4>
- Terveydenhuoltolaki 1326/2010.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (28.9.2023). Sosiaalihuollon palvelutarpeen arvio. <https://sosmeta.thl.fi/document-definitions/776310ae-b6cb-46f8-ae1b-3f6ed23dcd4c/definition>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (11.6.2024). Jälkihuolto. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>
- Turun hallinto-oikeuden ratkaisu 19.12.2017 17/0759/2. https://www.finlex.fi/fi/oikeus/hao/2017/turun_hao20170759
- Valvira. (2.12.2022). Jälkihuollon järjestäminen hyvinvointialueiden välisenä yhteistyönä. <https://valvira.fi/documents/152634019/171564151/Lastensuojelun-jalkihuollon-jarjestaminen-hyvinvointialueiden-valisena-yhteistyona.pdf/ed3f6adb-c0f8-ad3e-f035-92da8a526a8e/Lastensuojelun-jalkihuollon-jarjestaminen-hyvinvointialueiden-valisena-yhteistyona.pdf>

